

Araştırma Makalesi

**ÇAĞATAY TÜRKÇESİYLE YAZILMIŞ “KÂZİ BİRLE DÖZNİD HİKAYESİ” ADLI
ESERİN SÖZ DİZİMİ ÖZELLİKLERİ
(KELİME GRUBU İNCELEMESİ – ÇEVRIYAZI – TİPKIBASIM)**

Erol TOPAL*

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi 14.05.2021
Kabul Tarihi 31.05.2021
Yayın Tarihi 15.06.2021

DOI: 10.48147/dada.31

Yazar Bilgisi

* Doç. Dr.

<https://orcid.org/0000-0002-9773-0389>

etopal@kastamonu.edu.tr

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe Öğretmenliği, Afyonkarahisar /
TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler**Atıf Bilgisi****ÖZ**

Çağatay Türkçesi, Türkistan’da 15-19. yüzyıllar arasında kullanılan edebi dilin adıdır. Başlangıçta yalnız göçebe Türk boyları arasında kullanılan Çağatay Türkçesi, özellikle Timurular zamanında gelişerek bütün bölgeye yayılmıştır. Bu çalışmada Çağatay Türkçesiyle yazılmış “Kâzî birle Döznîd Hikayesi” adlı eserdeki kelime grupları incelenmiştir. Metnin dil özelliklerine bakıldığında Çağatay Türkçesinin klasik dönem sonrasına ait olduğu söylenebilir. Metnin konusu, Bağdat’ta yaşayan bir kadı ile bir hırsızın karşılıklı olarak birbirlerini ayet ve hadislerle alt etmeye çalışmalarıdır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde metindeki kelime grupları incelenmiştir. Metinde yer alan bütün kelime grupları değerlendirilerek istatistikleri çıkarılmış ve örnekler verilmiştir. İkinci bölümde metnin çevriyazısı yapılmış, son bölümde ise tıpkibasım verilmiştir. Metinde 13 farklı kelime grubu tespit edilmiştir. Bunların içinde sayı bakımından en yüksek olanı sıfat tamlamasıdır. Sıfat tamlamasından sonra en çok karşılaşılan kelime grubu ise birleşik fiil grubudur. Bu çalışma ve bu tarz eserlerin dilbilimi açısından çeşitli yönleriyle işlenmesi Çağatay Türkçesinin derinliklerinin ortaya çıkarılması açısından önemlidir.

Çağatay Türkçesi, Çağatayca, transkripsiyon, kelime grupları, söz dizimi.

Topal Erol (2021). “Çağatay Türkçesiyle Yazılmış “Kâzî Birle Döznîd Hikayesi” Adlı Eserin Söz Dizimi Özellikleri (Kelime Grubu İncelemesi – Çevriyazı – Tıpkibasım)”. *Uluslararası Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi*, Sayı: 2021/2, Haziran, s. 89-121.

Research Article

**THE SYNTAX CHARACTERISTICS OF THE WORK CALLED “THE STORY OF THE JUDGE AND THE THIEF” WRITTEN IN CHAGATAI TURKISH
(THE ANALYSIS OF WORD GROUPS-TRANSCRIPTION-FACSIMILE)**

Erol TOPAL*

Article info

Submitted 14.05.2021
Accepted 31.05.2021
Published 15.06.2021

DOI: 10.48147/dada.31

Authors info

* Associate Professor

<https://orcid.org/0000-0002-9773-0389>

etopal@kastamonu.edu.tr

Kastamonu University, Faculty of
Education, Teacher Training In Turkish,
Kastamonu / TURKEY

Keywords**Cite this article as****ABSTRACT**

Chagatai Turkish, 15th-19th in Turkistan. It is the name of the literary language used between centuries. Chagatai Turkish, which was used only among the nomadic Turkish tribes at the beginning, developed especially during the Timurids period and spread to the whole region. In this study, word groups in the work named “The Story of the Judge and the Thief” written in Chagatai Turkish were examined. Looking at the language features of the text, it can be said that the Chagatai Turkish belongs to the post-classical period. The subject of the text is that a judge living in Baghdad and a thief try to overcome each other with verses and hadiths.

The study consists of three main parts. In the first part, word groups in the text were examined. All word groups in the text were evaluated, statistics were drawn and examples were given. In the second part, the transcription of the text was made, and in the last part, facsimile was given. 13 different word groups have been identified in the text. Of these, the highest in terms of number is the adjective clause. The most common word group after adjective clause is the compound verb group. This study and the processing of such works in terms of linguistics in terms of various aspects are important in terms of revealing the depths of Chagatai Turkish.

Chagatai Turkish, Chagatai, transcription, word groups, syntax.

Topal, Erol (2021). “The Syntax Characteristics of The Work Called “The Story of The Judge and The Thief” Written in Chagatai Turkish (The Analysis of Word Groups-Transcription-Facsimile)”. *International Journal of Interdisciplinary Language [JILS] Studies*, Number: 2021/2, June, p. 89-121.

GİRİŞ

Bu çalışmada, İsveç Lund Üniversitesi Kütüphanesinde Jarring prov.9 numarada kayıtlı mecmuanın içinde yer alan “Kāzī birle Doznī Hikayesi” adlı metnin kelime grubu özellikleri incelenmiştir. Eserin yazım yılı tahmini 1930’dur. Eser, Yarkent’te G. Hermansson tarafından satın alınmıştır. Daha sonra G. Jarring’e intikal etmiştir. Son olarak 1982 yılında Jarring tarafından İsveç Lund Üniversitesi Kütüphanesine bağışlanmıştır. Eser, 28 sayfadan oluşup içerisinde üç metin bulunmaktadır. Eserin boyutu, 220x175 mm’dir. Eserin kâğıt türü Sovyet yapımı beyaz kâğıttır. Eserin kapağı bulunmamaktadır. Eser Arap harflidir ve Çağatay Türkçesi ile yazılmıştır. Sayfalarda satır sayısı düzensizdir. Çalışılan metinde ise satır sayısı genellikle 14’tür. Eser, harekesiz talik yazı biçimiyle kaleme alınmıştır. Başlıklar kırmızı diğer metinler ise siyah mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca metin içinde ayetlerin başında yer alan “kâle te’ālā” ifadesi ile nazm, rubai, kıt’a ve beyt gibi ifadeler de kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Mecmuanın içerisinde yer alan metinler sırasıyla:

1. Kūmārbāznī Hikāyesi (1-3): Bu metin manzumdur.
2. Andīcānlıknī Hikāyesi (4-10): Manzum- mensur karışık bir eserdir.
3. Kāzī birle Doznī Hikayesi (10-28): Mensur eserdir.

Çalışma konusu olan metin, Bağdat’ta yaşayan bir kadı ile bir hırsızın başından geçenleri anlatmaktadır. Bir gece kadı bağına giderken bir hırsız atının yularını tutar. Kadı kendini tanıtır bu yaptığının doğru olmadığını söyler. Bundan sonra hırsızla kadı arasında dinî bir münazara gerçekleşir. Ayet ve hadisleri delil göstererek birbirlerini alt etmeye çalışırlar. Sonuçta hırsız galip gelerek kadı’nın atını, cübbesini ve diğer eşyalarını alır. Kadı eve geldiğinde hırsız da ardından gelerek evi ve ev efradını da ister. Kadı’nın hanımı bu münazaraya dahil olarak hırsızı yener bunun üzerine hırsız aldığı her şeyi bırakarak çekip gider.

Konusu eğlendirici bir hikâye ve dinî münazara olan eser didaktik bir metindir. Eserin başka bir metinden alınıp alınmadığı veya çeviri bir eser olup olmadığı belli olmamakla birlikte Jarring’e göre Arapça bir kaynaktan gelmektedir.¹ Eserin, dil özellikleri ele alındığında Çağatay Türkçesine ait olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak ilgi eki olan +(n)In metinde daima *nun+kef* ile yazılmıştır. Yine “üçü birlikte” anlamına gelen *üçülen* <üçele < üçegüle yapısı tam manasıyla Çağatayca özelliği yansıtmaktadır. Ayrıca 12/3. satırda geçen *senin+dik* kelimesindeki “dik” edatı Çağataycaya has bir özelliktir. Yene sözcüğü ise kalın sıradan ince sıraya geçmiş, Çağatayca özellik taşıyan bir başka örnektir. Çağatay Türkçesi XV. yy. başlarından XX. yy başlarına kadar Orta Asya’daki Türklerin kullandığı Kuzey-Doğu Türkçesinin ikinci döneminin adıdır. (Ercilasun,2004:404). Çağatay Türkçesi içerisinde en çok eser son dönemde (XVII-XX. yy) verilmiştir. Çalışılan metin de bu dönem eserlerindedir. Bu dönem ayrıca Çağdaş Türk yazı dillerinin oluşmaya başladığı dönemdir. Bu dönemin en önemli özelliği yerel unsurların yazı diline girmesidir.

Eserin çeviriyazısında metne sadık kalınmıştır. Metinde imla ile ilgili hataya rastlanmadığından metin tamirine gidilmemiştir. Metinde sayfa numaraları olduğu için ayrıca numara verilmemiş fakat satırlar numaralandırılmıştır. Ayetler, hadisler ve Arapça ibareler -diğerlerinden ayrılması için- italik olarak transkribe edilmiştir. Arapça ibare, hadis ve ayetler dipnotta anlamlandırılmıştır. Okunamayan yerler (...) ile gösterilmiştir. Metin üzerinde sadece söz dizimi çalışması yapıldığından Türkiye Türkçesine aktarılmamıştır.

¹ İsveç Lund Üniversitesi Kütüphanesinde Jarring’in metne dair el yazısı notu. Ayrıca bu notta eserin tahmini olarak 1930 yılında yazıldığı belirtilmiştir. (<https://www.alvin-portal.org/alvin/attachment/document/alvin-record:30225/ATTACHMENT-0031.pdf>) erişim tarihi: 24.05.2021

1. İnceleme (Kelime Grupları)

Metnin dil incelemesi yalnızca kelime gruplarıyla sınırlandırılmıştır. Metindeki kelime grupları tespit edilip ve her grupla ilgili yeterince örnek verilmiştir. Arapça ve Farsça tamlamalar incelemenin dışında bırakılmıştır. Çağatay Türkçesinde ekleşmemiş durumdaki "tur-" fiiliyle elde edilen unsurlar birleşik fiil olarak kabul edilmemiştir. Bir kelime grubu aynı satırda iki kez geçmişse üslû biçimde gösterilmiştir. Metinde tespit edilen kelime grupları ve örnekleri şu şekildedir:

1.1. İsim Tamlaması

Bu grup iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Grubun ana unsuru sonda yer alır. Birinci isim unusunun tamlayan, ikincisi isim unsuru ise tamlanan olarak adlandırılır. Tamlanan her zaman iyelik eklidir (Ergin,1997: 381; Karahan,2013:42)

1.1.1. Belirtili İsim tamlaması

Tamlayan unsurunun genitif (ilgi) eki aldığı isim tamlamasıdır. Bu tamlamada tamlayan ile tamlanan arasında başka unsurlar girebilir. Tamlayan ile tamlanan yer değiştirebilir. (Ergin,1997: 382; Karaağaç, 2009: 172; Karahan,2013:43)

Metinde 61 adet belirtili isim tamlaması belirlenmiştir. Metinden seçilen örnekler şunlardır:

kāzī birle doznıñ hikāyesi, musulmānlarınñ kāzīsıdurmen (11/2-3), bu hadīsınñ delīli (12/9, 19/13, 20/2), meniñ ʿilmi (13/6), anıñ koldın ve tilidin (14/7), yete kısıp kur'ānıñ atını (15/12²), hudānıñ gāzabıdın(16/6, 16/8), sinıñ ʿilmiñ (18/1), ʿālimniñ uykusu (18/3), cāhilniñ ʿibādetidin (18/3), imām-ı şāfi'niñ mezhebidedurmen (22/4-5, 22/5), bağdādınñ kāzılığını (23-24/14-1), kāzınñ öñ koldı (24/2), meniñ sendin korquncım (24/6), kāzınñ hatūmı (27/6, 27/8, 27/11)

1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Belirtisiz isim tamlamasında tamlayan ile tamlanan arasında başka unsur girmez. Bu tamlamalarda tamlayan eksizdir. (Ergin,1997: 383; Karahan,2013:44)

Metinde tespit edilen belirtisiz isim tamlamaları şunlardır:

bağdād şehride (10/2), ʿakreb burcıda (13/9), kahr gāzabı (16/7), tün yarmıda (17/9), ot yağgusu (17/13-14), nemāz vakti (21/6, 21/10).

1.2. Sıfat Tamlaması

Sıfat tamlaması, bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. (Ergin,1997:380) Bu kelime grubunda bir isim unsuru bir sıfat unsuruyla nitelendirilir veya belirtilir. (Karahan,2013: 48)

Metinde 176 sayısıyla en çok tespit edilen kelime grubudur. Metindeki sıfat tamlamalarında niteleme sıfatları kullanıldığı gibi sayı sıfatı, soru sıfatı, belirsizlik sıfatı, işaret sıfatları da kullanılmıştır. Bu da metnin dolayısıyla yazıldığı dilin sıfatlar açısından zenginliğini göstermektedir. Metinden seçilen sıfat tamlamaları şunlardır:

bir kāzī (10/2), üç hişşe (10/4), evvelkı hişşeside (10/4-5), 2'nci hişşesini (10/5), bu hālını (10/11), bu yolda (11/6), kaysı āyet (11/13), iki firışte (11/14), öñ kolda(11/15, 24/2), karañgu kiçede (12/4), yete kevākibni (12/7), on iki burcnı (12/7), ol sekiz āyet (12/14), üçüncü āyet mundağ iş (13/7), neçük ʿakıldur (13/8), kaysı burcıdadur (13/9), yañşı yaman girdārığa (14/11), her işni (19/2), ol işdin (19/2), cümle müşkiller (20/7), barça düşmenler (20/7 beş yüz dinār (24/13) beş yüz (24/13), bu dinār (24/14), bu melīke serāy (25/1), on toköz dinār (25/4), ol vaktde (25/4), bu dānişmend (25/5), bu keçe (25/6, 25/7, 26/4), bir murğnı ne taksīm (25/12), şol sebab (25/13), alğan mällarnı (27/4, 27/7, 28/1), kaçça hileler (27/5).

1.3. Sıfat Fiil Grubu

Bir sıfat-fiil ile buna bağlı tamlayıcılardan meydana gelen gruba sıfat-fiil grubu adı verilir. Ana unsur sıfat-fiildir ve grubun sonunda yer alır. (Karahan,2013: 53) Metinde bir adet sıfat fiil grubu tespit edilmiştir.

yañ bakıp turğan (23/13).

1.4. Zarf Fiil Gubu

Bir zarf-fiil ile buna bağlı tamlayıcılardan kurulan gruba zarf-fiil grubu adı verilir. Ana unsur zarf-fiildir ve grubun sonunda yer alır. (Karahan,2013: 57) Metinde en çok kullanılan zarf fiil eki “İp”, “Up”tur.

üç hişşe kılıp (10/4) çārbāgīğa ketip (28/8), bu hālını körüp (10/11), beyābānlarda yürüp (19/11), kullarıñğa buyrup (20/10), bir engüşter baranı körüp (22/3), yolğa revān olup (22/13), kāzīññ şalāhını kiyip (22/14), atğa minip (22/14), iligige üzükni salıp 22-23/14-1 işigni muhkem takıp (23/14), kāzīññ öñ kolını basıp (24/2), bu sözni işitip (26/14), hatūnığa bakıp (26/14), kitābı muṭṭaliç kılıp (27/2), yete tohumnu keltürüp (27/2), ezmāyiş için kılıp (28/2), hayır bar kılıp (28/3).

1.5. İsim Fiil Grubu

İsim-fiil grubu bir hareket ismiyle ona bağlı tamlayıcılardan oluşan kelime grubudur. (Karahan,2013:55) İsim-fiil, -mAk, -mA, -İş / -Uş ekleriyle yapılır. Ana unsur isim-fiildir ve grubun sonunda yer alır. Metinde isim fiil eklerinde “mak” kullanılmıştır.

yolğa kirmek (14/2-3), keçe çıkmak (17/10), hemeni barça keltürmek (17/10), üzük şalmak (22/6, 22/7), uça koymak (26/2), şöhet bolmak (26/3).

1.6. Birleşik Fiil Grubu

Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana kelimeler topluluğudur. Bir hareketi karşılayan birleşik fiiller ve bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller olmak üzere iki gruba ayrılır. Birinci tür birleşik fiillerde “et-, eyle-, ol-, kıl-, yap, bulun-“ yardımcı fiilleri kullanılır (Ergin,1997:386; Karahan,2013:73). Bu yardımcı fiiller isimlerin yanına gelerek birleşik fiili oluştururlar. Bir de tasviri fiillerin (yeterlik –ebil-, tezlik –iver-, yaklaşma –eyaz-, sürerlik –eal-, -edur-, -egel-) fiillerle birlikte oluşturdukları birleşik fiil grupları vardır. Metinde bu tür birleşik fiil grubu tespit edilememiştir. Sıfat tamlamasından sonra 155 adetle en çok karşımıza çıkan kelime grubudur. Metinden seçilen birleşik fiil grupları şunlardır:

tilāvet kıl- (10/5-6), selām ber- (11/9), dem ur- (11/11), kāfir bol- (12/11, 19/14), tebessüm kıl- (13/7), sefer kıl- (13/11), imīn bol-(14/7), dozlukğa tüş- (16/13), raḥm kıl-(17/2, 17/3², 17/5), raḥm tap- (17/2), °azīz tut- (19/12, 19/14), nemāz öte- (21/11), miñ hīle-’i ṭayyār eyle- (21-22/14-1), izhār eyle- (22/2), muhkem tut- (22/12-13), revān ol- (22/13, 22/14, 23/3), pāre pāre kıl- (25/10), kebāb kıl- (26/4), berāber kıl- (26/8), endīşege kal- (26/14), muṭṭaliç kıl- (27/2), ma°zur tut- (28/2).

1.7. Edat Grubu

Bir çekim edatı ve ona bağlı isim unsurundan oluşan kelime grubuna edat grubu adı verilir. Çekim edatı sonda, isim unsuru ise başta yer alır. (Ergin,1997: 392; Karahan,2013: 62).

Metinde 44 adet edat grubuna rastlanılmıştır. Çekim edatlarından en çok kullanılanı “birle”dir.

rōze birle (10/3), kāfirler için (15/2), qahr gāzabı birle (16/7), bu andāze bilen (16/13), ḥadīs-i peygāber birle (17/1), nādān dānā birle (17/8), bu ḥadīsniñ mazmūnı birle (21/4), āyet ḥadīsniñ ma°nāsı birle (22/10), miñ hicālet birle (22/13), bu āyetniñ mazmūnı birle (24/9, 24/11), ezmāyiş için (28/2).

1.8. Ünlem Grubu

Bir ünlem edatı ve bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur. İsim unsuru bir kelime grubundan oluşabilir. Metinde 61 adet ünlem grubu tespit edilmiştir. Sadece birinde “yā” ünlemi kullanılırken diğerlerinin hepsinde “ey” ünlemi ile kelime grubu oluşturulmuştur. Metinde tespit edilen ünlem grupları şunlardır:

ey doz (11/1, 12/5, 13/5, 14/14, 15/11-12, 17/6, 21/14, 22/11, 24/5, 24/8), ey kāzī (11/4, 11/12, 12/4, 12/12, 14/8, 14/12, 14/13, 14/15, 16/3, 16/13, 17/8, 19/2, 19/11, 20/9, 20/14, 21/3², 21/11, 22/4, 22/5, 22/8-9, 24/5, 26/13), yā kāzī (11/9, 12/5, 28/2), ey cānmerd (12/1), ey civānmerd (13/8, 13/12, 15/7, 16/1, 16/5, 16/10, 16/14, 18/14, 19/6, 19/9, 20/8, 20/12, 24/7, 25/6, 26/8), ey āzāde (14/4, 21/6, 24/14), ey mü'min (18/6), ey āzāde-merd (18/10, 19/12), ey nā-insāf bi-rahm (21/10), ey hocām (23/10), ey şeyh (24/3).

1.9. Tekrar Grubu

Tekrarlar, aynı cinsten iki veya daha çok kelimenin arka arkaya getirilmesiyle meydana gelen kelime gruplarıdır. (Ergin,1997:377). Tekrarlar, anlamı kuvvetlendirir, nesne ve harekete çokluk süreklilik ve beraberlik anlamı katar. (Karahan,2013: 60)

Metinde birbirinden farklı 12 tekrar grubu tespit edilmiştir:

yaḥşī yaman (14/11), tīg ḥancer (14/12-13), cübbe destār (14/14,16/14,18/9, 18/13, 19/5, 19/10, 19/11, 20/9, 21/2, 22/1), bala barqamğa (14/4-5) ton destārıḡı (15/6, 16/4, 21/14), bar yokuḡını (18/11), pāre pāre (19/8-9), ton cübbe köñlek izār (23/2), bala barqası (23/4), bir bir (23/6), pāre pāre (25/10), başını boynını (25/14).

1.10. Bağlama Grubu

Bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış iki veya daha fazla ismin oluşturduğu kelime grubudur. (Karahan,2013: 60) Bağlama grubunu oluşturan isimler birer kelime grubundan oluşabilir. Metinde 8 adet bağlama grubu bulunmaktadır:

kāzī birle doznıḡ, şimşir ve ḥancer (10/10), kolidin ve tilidin (14/7), koluḡdın ve tilindiḡ (14/8-9), aṡıḡını hem tonuḡını (14/14), hem müneccim hem cālim hem zālim hem şāc'ir hem c'ayyār hem mekkār hem ṡayyār (22/11), bī-çāre hem miḡ ḡicāletde (23/4), meniḡ sendin korkuncım hem ṡamac'ım (24/6), kāzī birle köçige (26/7).

1.11. Birleşik İsim Grubu

Gruptaki isimler eksiz olarak birleştiği ve bir varlığın özel ismi olarak bir araya gelen kelimelerin oluşturduğu grubun adıdır. Birleşik isimler Türkçede hep has isimlerdir (Ergin,1997:385). Metinde tespit edilen 9 birleşik isim şunlardır:

kāzī kişige (13/7), ebū c'amr (15/13), ibnü keşir (15/13), imām nāfi^c (15/14), imām hemze (15/14), imām c'āşım (16/1), imāmu şāfi^c (22/4, 22/5), imāmu a'zam (22/7), ḡazreti peyḡamber (12/10-11)

1.12. Sayı Grubu

Sayıların eksiz olarak bir araya geldiği basamak sistemine göre sıralanan sayı isimleri topluluğuna sayı grubu denir. Büyük sayı önde, küçük sayı sonda bulunur. Metinde 2 adet sayı grubu bulunmaktadır.

on iki (12/7), on tokuz (25/4).

1.13. Kısaltma grupları

Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma, eksiltme ve kalıplaşma yoluyla meydana gelen kelime gruplarıdır. (Karahan,2013:79; Özmen,2013:141) Kısaltma gruplarının “yönelme”, “bulunma”, “çıkma”, “isnat”, “yükleme”, “vasıta”, “ilgi”, “eşitlik” olmak üzere çeşitli türleri vardır.

1.13.1. Bulunma Hal Grubu

Birinci unsurunda bulunma (+DA) hal eki olan gruptur.

ağzıda hudāy-ı kelām (23/9), ilikide kılıç yoluktı (23/9).

1.13.2. Çıkma Hal Grubu

Ayrılma hâli ekini almış bir ismin diğer isimle kurduğu kelime grubudur (Delice,2007: 40) *yağşı niyet °amelđin artuğdur (18/7).*

2. Metnin Çevriyazısı

Ƙāzī birle Doznıñ Hikāyesi

10

(1) hikāyetde andağ keltürübdurlar (2) kim bağdād şehride bir Ƙāzī bar irdi nihāyet şālih (3) idi kündüzni rōze birle Ƙiçeni °ibādet birle (4) ötgüzür irdi Ƙiçeni üç hisşe kılıp evvelkı (5) hisşesinde uğlar idi 2^{nci} hisşesini tilāvet (6) Ƙılur irdi üçünci hisşesinde bir çārbāğı bar (7) irdi anda barıp nemāzğa meşğül bolur irdi (8) bir küni çārbāğığa ketip barsa bir kimerse Ƙoy (9) bir melāmet belini kemer-i tılla birle bağlapdur (10) şimşir ve ħancer belige ustuvār Ƙılıpdur Ƙāzī (11) bu hālını körüp ħayrān bolup yağ baƘıp

11

(1) Ƙaldı. doz kelip atnıñ calavını tuttu Ƙāzī ayttı ey doz mā'e testehī (2) ve inne'l-Ƙāzīy-e'l-müslimüne ya°nī mendin şerm tutmas mu+sen musulmānlarınıñ (3) Ƙāzīsıdurmen neme üçün bağ basıp urarsın didi. (4) doz ayttı ey Ƙāzī ħāzır bol dip şimşirni ğılafıdn çıkardı (5) ve Ƙāzīğa ħamle Ƙıldı aydı ki men musulmānlarınıñ oğrısıdurmen (6) müddetidür kim bu yolda intizārılığda olturupdurmen tā ki bir (7) Ƙolumğa tüşgey dip uluğlar aytıpdur ki evveliyā selām (8) ve ta°ām ve āħirha kelām dipdurlar Ƙāzīğa selām (9) Ƙıldı es-selāmü °aleyküm yā Ƙāzī el-müslimün Ƙāzī cevāb selām berdi (10) ayttı ki azāde merd-i °ilm hikmetidin dem urarsın ve ey yāranlar (11) niñ selāmını Ƙılırsın men tenhā tururmen ne üçün siyāset (12) urarsın didi doz ayttı ey Ƙāzī sin bu āyetni oƘumap (13) sın didi Ƙāzı ayttı Ƙaysı āyet doz ayttı Ƙavle te°ālā (14) Ƙirāmen Ƙātibine yef°alüne mā tef°alüne³ ya°nī her kim birle iki firişte (15) hemrāhdur biri öñ Ƙolıda biri çap Ƙolıda pes mundağ (16) bolsa sin yağuz imessin üç ilen turursın didi

12

(1) Ƙāzī aydı ey cānmerd meni Ƙoyğıl özgeler Ƙaşığa barğıl (2) didi. doz aydı men merd şayyād tururmen özümge Ƙuvvet ħāşıl (3) Ƙıldı dip bir yirde oltururmen seniñ+dik murğ Ƙolumğa (4) tüşe koyup bermesmen ey Ƙāzī bu Ƙarañğı Ƙiçede yağuz çıktıñ (5) didi Ƙāzī aydı ey doz Ƙiçeni ğaflet Ƙılıp çıkıpdur (6) men didi doz aydı ey Ƙāzī men sini °ilm-i nucümni bilür yene (7) yete kevākibni bilür on iki burcını bilür dip ħayāl Ƙıldım (8) sin °ilm-i nucümni bilmey neçük Ƙāzīlık Ƙılırsın didi Ƙāzī (9) aydı °ilm-i nucüm birle °amel Ƙılmağ yağşı imes bu ħadıñniñ (10) delili birlen Ƙale'n-nebiyyü a.s. men āmene bi'l-nucümü feƘad küfr⁴ ħāzreti (11) peyğamber s.a.v. aydılar ki °ilm-i nucümğa °amel Ƙılsa Ƙāfir bolur (12) doz ayttı peyğamber a.s. rast aytıpdurlar ey Ƙāzī bir (13) ħadıñğa °amel Ƙılıpsın ve yene sekiz āyetğa münker bolupsın (14) didi Ƙāzī aydı ol sekiz āyet Ƙaysıdur doz aydı (15) evvel aytıpdur “ve leƘad ce°alnā fi's-semā'i burūcen”⁵ ikinci bu+ (16) turur “innā zeyyennā's-semā'ed-dünyā bizīnetihi(ni)'l-kevākibi⁶

13

² Metinde rakamla yazıldığı için bu şekilde işaretlenmiştir.

³ “Şerefli yazıcılar her ne yaparsanız biliyorlar” (İnfitar: 11-12)

⁴ Kim yıldızlara inanırsa kafir olur (Hadis-i Şerif)

⁵ Yüceliğime yemin olsun ki biz gökte burçlar yaptık... (Hicr: 16) Bu ayetteki “ce°alnā kelimesi metinde “ħalağa” diye yanlış yazılmış.

⁶ Biz o yakın göğü bir süsle donattık. (Saffat: 6)

(1) üçüncü âyet bu ki "ve 'ş-şemse ve 'l-kāmera ve 'n-nücūme musaḥḥarātīn bi-emrihi"⁷ dördüncü âyet (2) bu ki "felā uksimu bimevākī'i'n-nücūmi"⁸ beşinci âyet bu ki "tebāreke 'l-lezi (3) ce'ale fi 's-semā'i"⁹ altıncı âyet bu ki "ve 's-semā'i zati 'l-burūc"¹⁰ (4) yetenci âyet bu ki ve "bi 'n-necmihüm yehtedūne"¹¹ sekizinci âyet bu ki (5) "fenāzara nazraten fi 'n-nücūmi"¹² didi kâzī hayrān kaldı ayttı ki ey doz sin (6) müneccim ikensin baḡgıl kim meniḡ tālī'im sa'ad mu ya necīs mu didi doz (7) tebessüm kıldı kâzī kişiḡe mundaḡ iş pīşe kelse henüz tālī'in sa'ad (8) necīsni bilmeysin neçük 'aḡıldur didi kâzī aydı ey civānmerd (9) hālā ay ḡaysı burcīdadur doz aydı ay 'aḡreb burcīda didi alte derice (10) iki daḡıka bilen merīḡ beşinci öydedür dozlarḡa ve rāhzanlarḡa ḡübdur (11) ammā kâzīlarḡa danışmendler 'ālimlerḡa bu sa'atde sefer kılmāḡ yaḡşı irmes didi (12) kâzī aydı ey civānmerd meni ḡoyḡıl men ḡazreti peyḡamber a.s.nıḡ ḡadīsleriḡa (13) 'amel kılıpdurmen didi doz aydı ḡaysı ḡadīs birle 'amel kıldıḡ kâzī aydı (14) kāle'n-nebiyyü a.s. "aḡhabu 's-salāt fi 'l-būstān"¹³ didi doz aydı

14

(1) sen bir ḡadīs birle bir 'amel kılıpsın bu ḡadīsni iḡitmedüḡ mu (2) kāle'n-nebiyyü a.s. "er-refīḡu sūimme 't-tarīḡ"¹⁴ evvel hemrāhdur andın yolḡa (3) kırmek eger kişi birle hemrāḡ ḡıḡsaḡ men saḡa yaḡın kelalmas idim (4) kâzī aydı ey āzāde merdān ne üçün bu ḡadīsḡa 'amel kılmadıḡ (5) kāle'n-nebiyyü a.s. "el-müslim min selimü 'l-müslimīn min yed ü lisāne"¹⁵ ya'nī musulmān (7) oldur ki musulmānlar imīn bolḡay anıḡ ḡolıdın ve tilidin didi (8) doz aydı ey kâzī sin musulmān imessin ne üçün kim özün ḡoluḡ- (9) dın ve tilidin imīn imessin ḡaḡ te'ālā yarlıḡı kılıpdur "ve tukellimunā (10) eydīhim ve teşhedu erculuhum bimā kânū yeksibūne"¹⁶. bu âyetniḡ (11) delīli birle ilik ayaḡ bedeniniḡ yaḡşı yaman girdārıḡa ḡüvāḡlıḡ berür dipdur (12) bu rubā'ini okudı rubā'ci bilgil ey kâzī meni doz rabbī ḡayyārmen / tīḡ (13) ḡancer birle zaḡm urḡum seyyārmen rabbī / alḡaymen ey kâzī sendin barını / (14) atıḡını hem tonuḡını cübbe destār men / kâzī aydı ey doz sen maḡa munḡa (15) rencür yitḡürürsin didi doz aydı ey kâzī men doz bolsam

15

(1) sin kāfir+tutursın bu âyetniḡ delīli birle ḡavle te'ālā "innā erselna 'ş-şeyḡāne(2) 'ala 'l-kāfirīne"¹⁷ ya'nī men ki ḡudā-yi 'ālemdur men iberdim dīvlerni kāfirler üçün (3) sin kāfir+tutursın meni saḡa iberipdur didi kâzī aydı şerm tutmas (4) mu+sin maḡa renc yitḡürürsin didi doz aydı men saḡa şerm tutsam bala (5) bar ḡamḡa ḡor kıladurḡan ya'nī peyḡamber a.s. ayıtpdur "el-ḡayā 'ü'r-rızḡ"¹⁸ ya'nī (6) ḡayā ma'nī kıılır rızḡını men şerm tutsam sin maḡa ton destārını bermey-(7) sin didi kâzī aydı ey civānmerd bu ḡadīsḡa neme üçün 'amel kılmaysın (8) didi doz aydı ḡaysı ḡadīsdir kāle-n-nebiyyü s.a. "el 'ulemā 'ü vereḡetü 'l-enbiyā"¹⁹ (9) ya'nī²⁰ 'ālemler peyḡamber a.s.nıḡ vārişleri tutur didi doz aydı kâzī (10) sin mirāşḡor-i enbiyā bolsaḡ men bir ḡāşsa ḡudā+tururmen didi kâzī aydı ey (11) doz sin neçük ḡāşsa ḡudā+turursın didi doz aydı men ḡur'ān-ḡvāndurmen (12) yete kısm ḡur'ānnıḡ atını bilürmen kâzī aydı yete kısm ḡur'ānnıḡ atı nemedur (13) doz aydı evvel kırā'at ebü 'amr 2.nci kırā'at ibnü keşir 3.nci kırā'at imām ḡāsım (14) 4.nci kırā'at imām nāfī' 5.nci kırā'at imām hemze 6.nci kırā'at 'āmīre 7.nci

16

(1) imām 'āşım didi kâzī hayrān kaldı kâzī aydı ki ey civānmerd 'ilm-i ḡikmetdin (2) ḡaberniḡ bar iken ne üçün maḡa zulm kılırsın ḡudā-yı te'ālā kelām-ı mecīdde (3) ḡaber beripdur kim kāle te'ālā "beşşiri 'n-nāre

⁷ Güneşi ayı ve bütün yıldızları emrine tabi tutan (A'raf: 54, Nahl: 12)

⁸ Yıldızların yerlerine yemin ederim ki (Vakı'a: 75)

⁹ Göğe burçlar yerleştiren orada bir ışık kaynağı ve aydınlatıcı ay yaratanın şanı yücedir. (Furkan: 61)

¹⁰ Burçlarla dolu göklere and olsun (Buruç:1)

¹¹ İnsanlar yıldızlarla da yollarını bulurlar. (Nahl:16). Bu ayetteki "yehtedūne" kelimesi metinde "muhtedūne" olarak yanlış yazılmış.

¹² Yıldızlara bir baktı (Saffat: 88)

¹³ Salat ehli cenettedir.

¹⁴ Önce arkadaş sonra yol

¹⁵ Müslüman, bütün müslümanların elinden ve dilinden emniyette olduğu kimsedir. (Hadis-i Şerif)

¹⁶ Elleri bize konuşur, ayakları da kazandıklarına şahitlik eder. (Yasin: 65)

¹⁷ Biz şeytanları kafirlerin üzerine gönderdik. (Meryem: 83) Bu ayetteki "'ala'" kelimesi metinde yazılmamış.

¹⁸ Rızık hayadandır.

¹⁹ Alimler peyğamberlerin varisleridir (Hadis-i Şerif)

²⁰ Bu kelime iki defa ardarda yazılmıştır.

²¹ *la'z-zālimīne* doz aydı ey kâzī bu āyet-(4) niñ delīli birle zālīmsin²² +turursın hıyāl kılma tiz bol atdın tüşgil ton (5) destārınıñ bergil didi kâzī aydı ey civānmerd hūdādın qorqğıl kelām-ı mecīdde (6) haber beripdur “*yā eyyuhā'n-nāsu't-tekū rabbekum*”²³ ya^cnī ādemler hūdānıñ gāzabıdın qor-(7) kuñlar kim bende ki şādīr bolsa genc kahr gāzabı birle nāzil bolsa andağ kattıq (8) tutar kim hūdādın özgeler bilmesdur aydı hūdādın gāzabıdın qor-(9) qarmen bu āyetniñ delīli birle kāle te^cālā “*kul yā 'ibādiye'l-lezīne esrafū 'alā (10) enfüsihim lā teknezū min rahmeti'l-lāhi*”²⁴ kâzī aydı ey civānmerd bunı kılmasañ kim (11) hūdā-yı te^cālā rızq berür bu āyetniñ delīli birle kāle te^cālā “*nahnu kasemnā beynehüm (12) mā'ışetühüm fi'l-hayāti'd-dünyā*”²⁵ ya^cnī men ki hūdāyı ālimdurmen kısmet kıldım rızqını (13) doz aydı ezelde bu andāze bilen meniñ kısmetim dozluqğa tüşüpdür ey kâzī (14) tiz bol hıyāl kılma cübbe destārınıñ bergil didi kâzī aydı ey civānmerd

17

(1) ne üçün hadīs-i peygāmer birle amel kılmassın didi doz aydı hadīs qaıysı (2) turur kāle-n-nebiyyü a.s. “*erhamu rahmen*”²⁶ ya^cnī rahm kılsañ rahm taparsın doz aydı (3) arı men saña rahm kılсам hūdā-yı te^cālā maña rahm kılmas imdi her ne bar şalāhıñ- (4) nı alğaymen ta nefsim mendin hoşnüd bolurlar ne üçün kim men muhtāc+tururmen (5) nefsimni hoşnüd kılсам hūdā-yı te^cālā mendin hoşnüd bolur ve rahm kılur didi kâzī (6) aydı ey doz meniñ şerāfetim bar ehl-i şerefe āzār kılma didi doz aydı kelām-ı (7) mecīdde haber beripdur ki “*hel yestevi'l-lezīne ya'lemüne ve'l-lezīne lā ya'lemüne*”²⁷ (8) ya^cnī nādān dānā birle hergiz berāber kelmes doz aydı ey kâzī ahmaq+turursın (9) dānā bolsañ tün yarmıda tenhā çıkmas irdiñ ammā men dānā doz+tururmen (10) maña keçe çıkmak turur hemeni barça keltürmek üçün çıqıpdurmen (11) sin cāhıl+turursın men dānā tururmen eger sin cāhıl bolmasañ (12) nısf-ı şebde çıkmas irdiñ dip bu beytni oqudı beyt cāhıl- (13) lıkdın atıñnı koyupdur kâzī / hükümüñdin imes hūdā rāzī / ot (14) yaqğusıdur hūdā-i başıñdın her sa'at / ol şerikim bolsañ eger sin kâzī /

18

(1) dip irdi doz ayttı ki eger siniñ ilmiñ bu hadīs birle amel kılur idiñ (2) kâzī aydı hadīs qaıysı turur kāle'n-nebiyyü a.s. “*nevmü'l-ālimu efzālū min 'ibādeti'l* (3) *cāhilü*”²⁸ ya^cnī ālimniñ uykusu cāhılınıñ²⁹ 'ibādetidin efzāldur (4) eger sin ālim bolsañ bu hadīs birle amel kılur irdiñ “*niyyetü'l-mü'minü (5) hayrun min amelihā*”³⁰ ya^cnī mü'min yañşı niyeti amel kılğandın bihraqdur dip bu (6) kıt'anı oqudı kıt'a yañşı niyet kişige ey mü'min / belki ta'at irür (7) heme / yañşı niyet amelidin artuqdur / didiler uş bu sözni peygāmer / (8) eger bu hadīsni bilseñ öyde ta'at kılur irdiñ maña sin giriftār (9) bolmas irdiñ imdi bu cāhıllıqıñdın boldı imdi tiz bol cübbe destār- (10) ıñnı bergil didi kâzī aydı ey āzāde-merd acīb-müfsid ikensin didi (11) doz aydı meni müfsid diseñ imdi lazīm boldı bar yoquñnı alğaymen (12) bu āyetniñ delīli birle kāle te^cālā “*lā yuşlihu 'amele'l-müfsidīne*”³¹ ya^cnī şālihlik mun-(13) dın kelmes tiz bol atdın tüşgil cübbe destārınıñ bergil didi kâzī aydı (14) ey civānmerd bir müşkilim bar sendin soraydurmen doz aydı sorğıl

19

(1) kâzī aydı peyveste beyābānlarda yürüp dozlık kılursın seni tutup zindāğa (2) salsalar didi doz aydı ey kâzī her işni ilm-i hikmet birle kılurmen ol işdin (3) selāmet+tururmen turur didi hāfiz münecceim settāre-şināsdurmen öz talī'imni bilür-(4) men didi eger müşterī sen bile bir cayda bolsa ol sa'atde şebhün keltürürmen düşmenimge (5) gālib kelürmen imdi tiz bol atdın tüşgil cübbe destārınıñ bergil didi(6) kâzī aydı ey civānmerd beyābānlarda tenhā yürürsen dīv perīdin qorqmas musın (7) doz aydı tılsımāt biledurmen didi perīlerni özümge müşeñhir kıldururmen (8) bolmasa bir perīni buyururmen seni āsmān-ı çehārımğa alıp çıqıp yirge urar pāre (9) pāre bolursın kâzī aydı ey civānmerd hūdādın qorqğıl bereket tapmassın (10) doz aydı bereket taparmen cübbe

²¹ Zalimlere cehennem müjdele (Metinde her ne kadar ayet olarak belirtilmişse de Kur'an-ı Kerim'de böyle bir ayet bulunmamaktadır.

²² Zalim kelimesinden sonraki “sin” eki fazladan yazılmıştır.

²³ Ey insanlar! Rabbinizden korkup (Lokman:33) bu ayetteki “tekū” kelimesi metinde yazılmamış

²⁴ De ki: "Ey kendilerine kötülük edip aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. (Zümer: 53)

²⁵ Dünya hayatında onların geçimlerini aralarında biz paylaştırdık (Zuhruf: 32)

²⁶ Merhamet eden merhamet bulur

²⁷ Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? (Zümer: 39)

²⁸ Alimlerin uykusu cahillerin ibadetinden daha efdaldır (Hadis olup olmadığı belli değildir)

²⁹ Bu kelimede “niğ” eki iki kez yazılmıştır.

³⁰ Mü'minin niyeti amelinden hayırlıdır. (Taberānī, el-Mu'cemü'l-Kebir, 6/185.)

³¹ Fesat çıkarınların işini düzeltmez (Yunus: 81)

destārını satıp harc kılurmen bereket andın (11) hāşıl bolur ey kâzî atdın tüşgil cübbe destārını bergil didi kâzî (12) aydı ey āzāde-merd meni °azîz tutgıl men seniñ mihmānıñ+tururmen anıñ (13) üçün kim koluñda giriftārdurmen bu hadīsniñ delili birle kâle'n-nebiyyü (14) a.s. aytıpdurlar kim mihmānıñ °azîz tutgıl egerçe kâfir bolsa hem

20

(1) doz aytı peygāber a.s. rāst aytıpdurlar³² kim velikin saña şadağa (2) bermek vācibdur bu hadīsniñ delili birle kâle'n-nebiyyü a.s. "eş-şadaqatü. (3) reddü'l-belā'i ve 'z-ziyāde'l-°ömr"³³ ya°nı hāzret-i peygāber a.s. aytıpdur şadağa red kılur (4) belāni imdi bularnı bergil şadağa bolsun anıñ üçün kim belāğa giriftār bolup- (5) sin dip bu kıt°anı okudı nazm şadağa redd kılur belāları / müşkilniñ bolsa (6) hem küşāde bolur / egerçe mālınğa tåhire kerek / °ömrünj köb ziyāde kılur / (7) cümle müşkillerniñ revā eylep / barça düşmenleriñ piyāde bolur / dip (8) aydı kâzî hayrān qaldı doz siyāset urdı kâzî aydı ey civānmerd sen (9) meniñ serāyımğa kelgil andın atımnı cübbe destārımnı berey doz aydı ey kâzî (10) men saña oħşa aħmak mu serāyımğa barsam kullarıñğa buyrup qolumnı kestür- (11) geysin bu āyetniñ delili birle kâle te°alā "ve 's-sāriku ve 's-sārikatü feķta°ü (12) eydiyehüm"³⁴ kâzî aydı ey civānmerd men kaseş yadkıluy tañla sin meniñ serāyımğa (13) kelgende saña daħl kılsam ser ü pāyımını bermesem didi doz aydı zarūret- (14) de ant içse kefareş lāzım imes ey kâzî tüz bol şimşir birle bir

21

(1) urarmen iki pāre bolursın dip kâzîğa şimşir havāle kıldı kâzî b(ī)çāre (2) bolup atdın tüşdi cübbe destārını berdi köñleki birle qaldı doz aydı (3) ey kâzî öyünjde yene köñlegiñ bar mu kâzî aydı bar doz aydı ey kâzî (4) bu köñlekiñni bergil öyünjdekini kiygil didi bu hadīsniñ maźmünı birle (5) kâle'n-nebiyyü a.s. "şāhibü'l-kamişeyni lā havle velā mine'l-°imāni"³⁵ ya°nı iki (6) köñleki bar kişide imān yoktur kâzî aydı ey āzāde nemāz vaķtı bolupdur (7) bir yene kaydağ nemāz kıladurmen doz aydı men saña bir rivāyet körsetey (8) kâle'n-nebiyyü a.s. şalātü'l-qurbān ya°nı nemāz bir yene cāyizdur zarūretde didi (9) b(ī)çāre kâzî köñlekiñni nā-°ilāc salıp berdi yene aydı imdi pāye cāmıñnı hem (10) salıp bergil didi kâzî aydı ey nā-insāf bi-rahm nemāz vaķtı bolupdur neçük (11) bir yene nemāz ötey doz bu rubā°ını okudı rubā°ı ey kâzî bī-°aķil °aceb ra°nāy / (12) mendik kişidin tilese rahmı barı / fāye cāmıñnı sen maña salıp bergeysin / başıñğa (13) zaħmhāy / kâzî lā-°ilāc salıp berdi andın kâzî bu nazımın okudı (14) nazm yüz cefāni cāñğa ey doz °iyār eylediñ / ton destār alğalı miñ hīle-°i

22

(1) tayyār eylediñ / merkeb pirāhın cübbe destārımnı alıp / imdi zālim bi-rahm (2) kaşdıñ izhār eylediñ / dip bu rubā°ını okudı biçāre fāye cāmın (3) salıp berdi ve yene doz kezzāb kördi kim qolıda bir engüşter baranı körüp (4) doz aytı kim ey kâzî sin kaşıs mezhebbedursın kâzî aytı ki men imām-ı şāfi° niñ mezhebbedurmen didi doz aytı ey kâzî imām-ı şāfi°niñ mezhebi- (6) de üzük şalmağ bid°atdur munı maña bergil didi ve yene men hāzret-i (7) imām-ı a°zamniñ mezhebbedurmen üzük şalmağ maña sünnetdür (8) kâzî biçāre nā-°ilāc qollarıdaki üzükni mevhem berdi doz aytı ey (9) kâzî imdi barıñ mendin minnetdār boluñ men özüm sizge āzār (10) yitgürmedim āyet hadīsniñ ma°nāsı birle özün berdiñ dedi (11) kâzî aytı ey doz hem müneccim hem °ālim hem zālim hem şā°ir hem °ayyār hem mekkār hem tayyār (12) ikensin dip bī-çāre kâzî bir qolıda aldım bir qolıda kiyni mucuqlap muhkem (13) tutup yolğa revān olup miñ hicālet birle hayrān qaldı ol doz (14) kâzıñnıñ şalāhımı kiyip atğa minip yolğa revān boldı iligige üzük

23

(1) ni salıp bu rubā°ını okudı rubā°ı yüz hīle başdın aldım destār / (2) ton cübbe köñlek izār / sen hācey-i şūhedā urursın kâzî / mendurmen (3) işikiñde saña hizmetkār / dip hayırbād kılup yolğa revān boldı kâzî (4) bī-çāre hem miñ hicāletde öyge keldi kâzıñnıñ bala barķası hizmetkārı (5) munı körüp hayrān qaldı kâzıdın sordı kim neçük vaķt° boldı dip andın (6) ol kâzî ötken vāķa°larını bir bir beyān kıldı henüz söz tamām bolmap irdi (7) ol kâzığa ser ü pāy kiydürdi kâzî dozniñ pāresidin bu şi°irni (8) okudı şi°ir uçradı maña keçe °acayib zālim / hem doz irür qarāķçı / (9) ğālim aġzıda hūdāy-ı kelām ilikide kılıç / yoluktı maña qalmadı andağ / (10) ayturlar ki kâzî sözni tamām kılmay irdi kâzıñnıñ hizmetkārı (11) kirip keldi aytı ki ey hocām işigde bir kimerse ma keçip

³² Burada "aytıp" kelimesi iki kez ardarda yazılmıştır.

³³ Sadaka belayı def eder, ömrü uzatır Hadis-i Şerif

³⁴ Erkek ile kadının ellerini kesin (Maide:38)

³⁵ İki gömlek sahibinin imanı yoktur (Bu söz eserde hadis olarak verilmiş fakat hadis değildir.)

kaýlap turadur ol (12) kişi atıñızğa minipdur ser u pâyıñızni kiyipdür koynıda kitābı turadur anı (13) mütālāğa kılıp turadur kâzī ayttı şol yañ baqıp turğan dozdur (14) işigni muhkem taqıp öyge kurgüzmenler mübāda mendin bağıdādnıñ kâzī-

24

(1) lıkını almağay dip oturup irdi şol zamān doz kirip keldi (2) selām kılmay bī-edābāne kâzīñıñ öñ kolını basıp olturdu kâzīdın (3) hüş ketti ayttı ki ey şeyh zamāne kaydın kelürsen didi doz aydı keçe kitāb (4) muṭṭali° kıldım qaşınğa keldim didi kâzī aydı ey doz beçe āzīmni ser ü (5) pâyımını aldıñ ne üçün selām kılmaysin doz aydı ey kâzī selām iki kısım (6) dur biri qorquncdın bir ṭama°dın meniñ sendin qorquncım hem ṭama°ım yoq (7) didi kâzī aydı ey civānmerd sin ne yirdindursın doz aydı ki men (8) isfehāndın+tururmen kâzī aydı ey doz hemİN sā°at yürsem dārğa (9) assalar qoluñı kesseler bu āyetniñ maẓmūni birle kāle te°ālā “ve’s-sāriku (10) ve’s-sārikatü feḫḫa°ü eydiyehüm”³⁶ doz aydı men beş āyet keltürüp- (11) durmen bu āyetniñ maẓmūni birle bu serāy meniñdur sin meniñ kulımsın ve (12) ḥātunıñ meniñ+turur oğlanlarıñ meniñ bendezādem+turur didi (13) bu sözni kâzī işitip qorqıtı şol zamān beş yüz dinār keltürüp (14) qoydı ey āzāde doz bu dinārıñ algıl ḥātunıñ maña qoyğıl

25

1 āzāde+turur keçeğimde alıp irdim bu melike serāy meniñdur doz ayttı (2) atıñ ne+turur kâzī ayttı atım levāḥe+turur didi doz ayttı meniñ (3) atım ebū°l- beşr+turur kāle te°ālā “levvāḥatün li°l-beşri °aleyhā tis°aten °aşera”³⁷ (4) bu āyetniñ delili birle yene on toquz dinār berdi ol vaqtda (5) kâzī endişe kıldı kim bu dānişmend zāhir boladur doz zārüretde (6) kılatur dip ayttı ey civānmerd bu keçe mihmān bolğıl didi doz revā (7) bolğay dip bu keçe turdı kâzī bir murğni biryānnı doznıñ aldı (8) da qoydı bu murğni rāstlıq birle taqsīm kılğıl didi doz aydı fermān- (9) berdār durmen dip kördi kim kâzīñıñ köçe iki oğlı iki (10) kulı bar idi bu doz bu murğni pāre pāre kıldı başını kâzīğa (11) qoydı boynını köçige iki qanatını iki oğlığa ve iki putını iki kulığa (12) qoydı özgesini öziğe qoydı kâzī ayttı bu ne taqsīm berāber bolmadı (13) doz ayttı men andağ taqsīm kıldım ki dip durlar şol sebeb- (14) din saña başını boynını ḥātunıñğa iki qanatını ferzendiñğa iki putını

26

1 iki kulıñğa qoydum olar saña ḥizmetkārduz özümge uçasını koy-(2) dum anıñ üçün kim mihmānğa uça qoymaq resmdur kâzī kabül (3) kıldı kim bu merd dānişmend+turur ehl dānişmend birle hem şohbet bolmaq °aql- (4) nı ziyāde kılur dip bu keçe turğuzdı yene tört ğaznı kebāb kılıp qoydı (5) kâzī ayttı ki munı hem rāstlıq birle taqsīm kılğıl doz andağ taqsīm kıldı (6) kim bir hissesini kâzī birle köçige qoydı yene bir hissesini iki oğlığa (7) qoydı iki hissesini öziniñ aldıda qoydı kâzī aydı ey civānmerd (8) bu taqsīmni berāber kılmađıñ didi doz aydı ki berāber taqsīm kıldım didi (9) kâzī aydı neçük taqsīm+turur doz aydı sen ḥātunıñ birle iki (10) birini aldınğa qoydum üçülen bolduñlar birini iki oğluñğa (11) qoydum bular hem üçülen boldılar yene ikisini özümge qoydum (12) men hem üçülen boldum sizler berāber boldum didi kâzī ḥayrān (13) qaldı doz ayttı ey kâzī maña kıziñni bergil mendin bolğıl didi (14) kâzī bu sözni işitip ḥayrān qalıp ḥātunıñğa baqıp endişege qaldı

27

1 elkışsa ol kâzīñıñ ḥātunı hem °ıyyār idi kopup öyige kirip (2) kitābı muṭṭali° kılıp yete tohumını keltürüp aldıda qoydı ayttı ki (3) bu tohumlarını taqsīm kılğıl eger rāstlıq birle taqsīm kılmasañ (4) alğan mällarnı mihmāndārılıqlarını yandurup alurmen doz (5) bu sözni kabül kıldı taqsīm kılurğa qañça ḥileler kıldı bolmadı (6) ahirü°l-emr kâzīñıñ ḥātunı aydı ki men bu tohumını özüm rāstlıq (7) birle taqsīm kılсам alğan mällarnı maña yandurup berür mu+sın (8) didi doz kabül kıldı kâzīñıñ ḥātunı bu yete tohumını birini kâzī- (9) nıñ aldıda qoydı birini doznıñ aldıda qoydı ikini iki (10) oğlınıñ aldıda qoydı üçni öziniñ aldıda qoydı doz (11) aydı ki bu taqsīm berāber bolmadı didi kâzīñıñ ḥātunı ayttı ki men (12) berāber taqsīm kıldım her qaysiñızlarınıñ ikidin tohumıñlar bar (13) birdin tohum qoydum üç boldı meniñ aşlā tohumum yoq irdi (14) üç tohumını özümge qoydum sizler birle berāber boldım didi

28

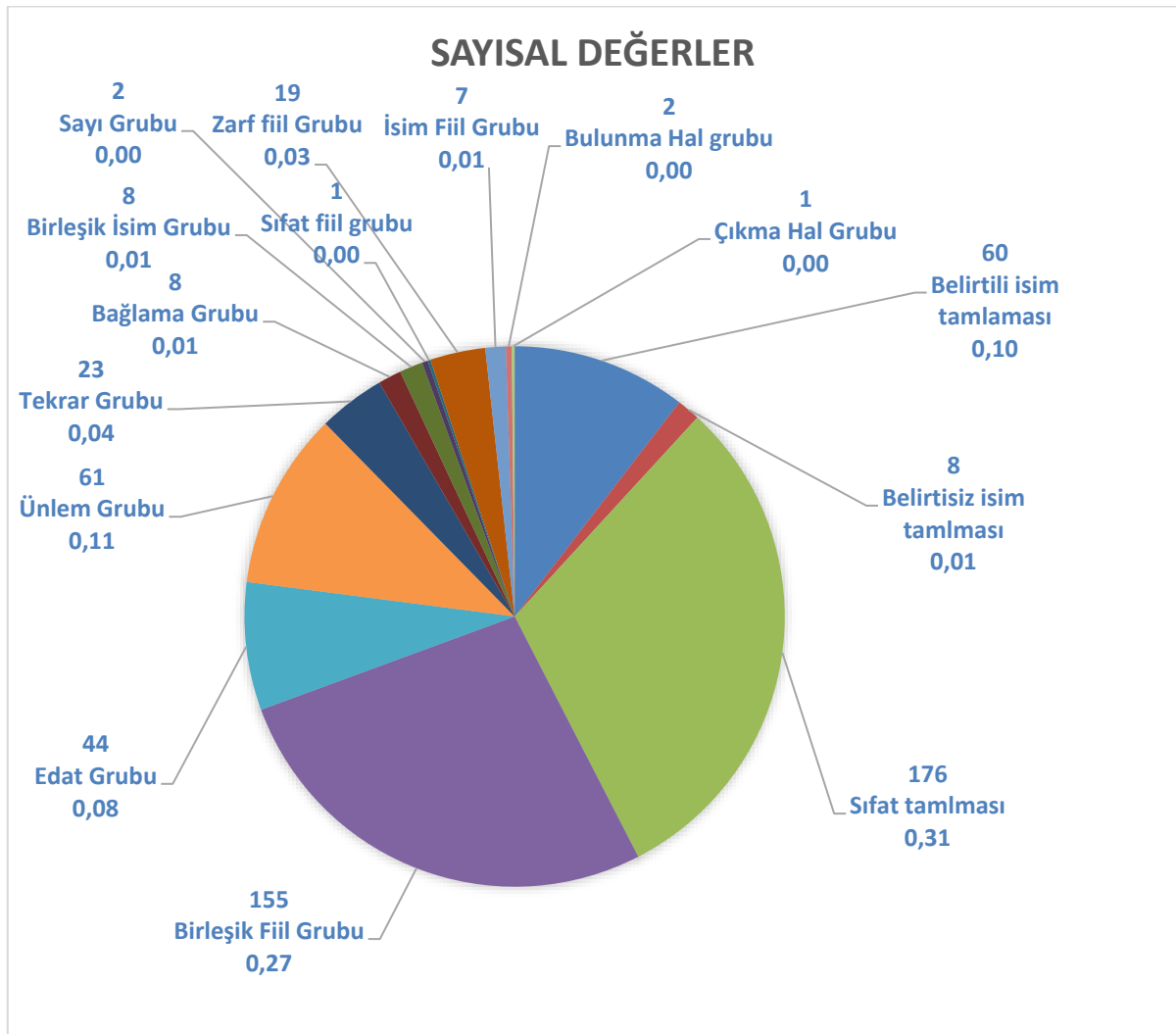
³⁶ Erkek ile kadının ellerini kesin (Maide:38)

³⁷ Derileri kavrulur üzerinde on dokuz (görevli melek) vardır (Müddessir: 29-30)

1 doz kabül kıldı alğan mällarnı qolıǵa yandurup berip ayttı kim (2) ey kâzî ma'zur tutuǵ men bu işni ezmâyiş üçün kılıp (3) irdim dip hayır bar kılıp çıkıp ketti dip durlar (4) "va'l-lahu a'lem bi'shavâbi biraḥmetike (5) yâ erḥame'r-râḥîmin"³⁸ (5) temmet tamâm

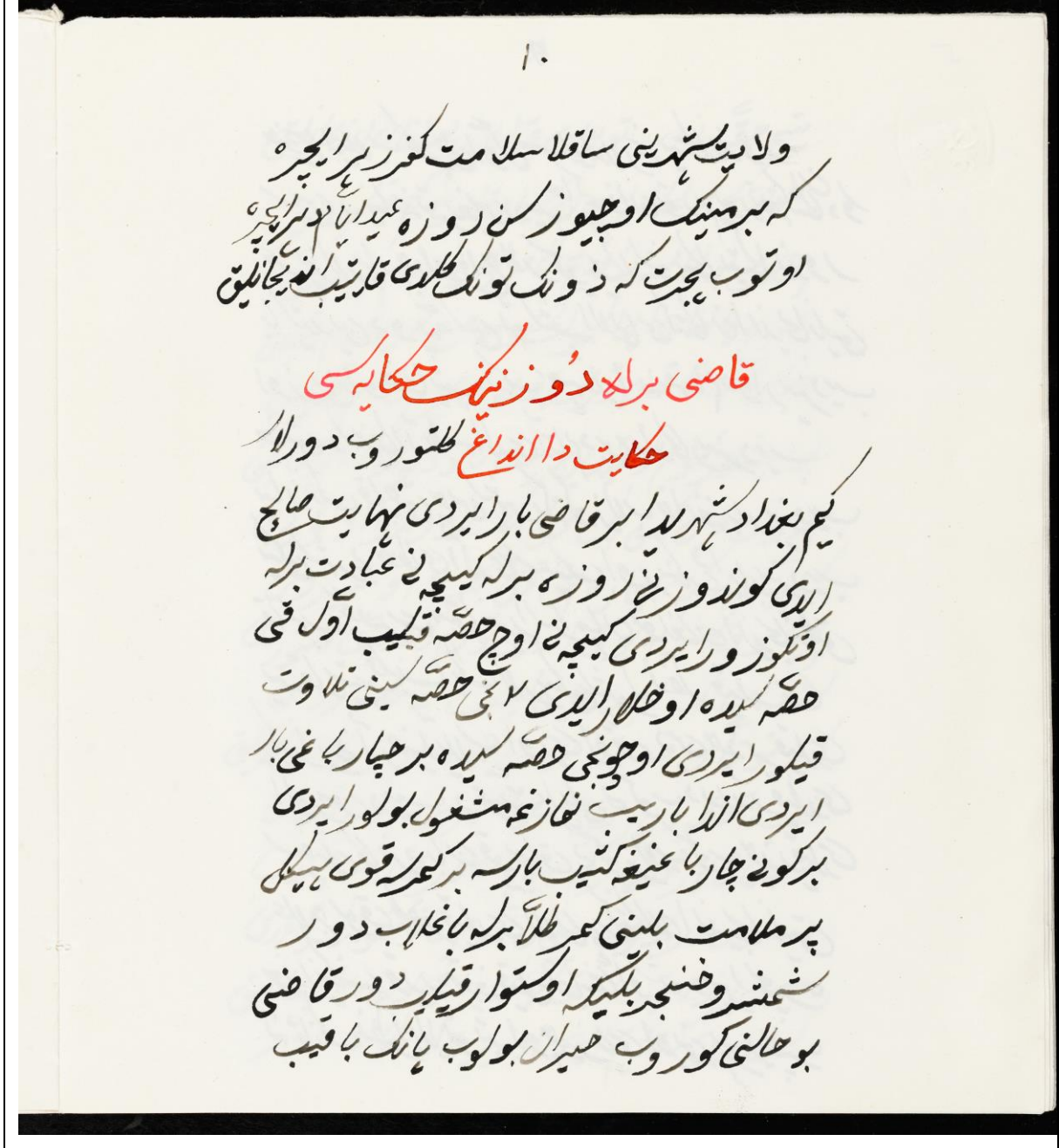
3. Sonuç

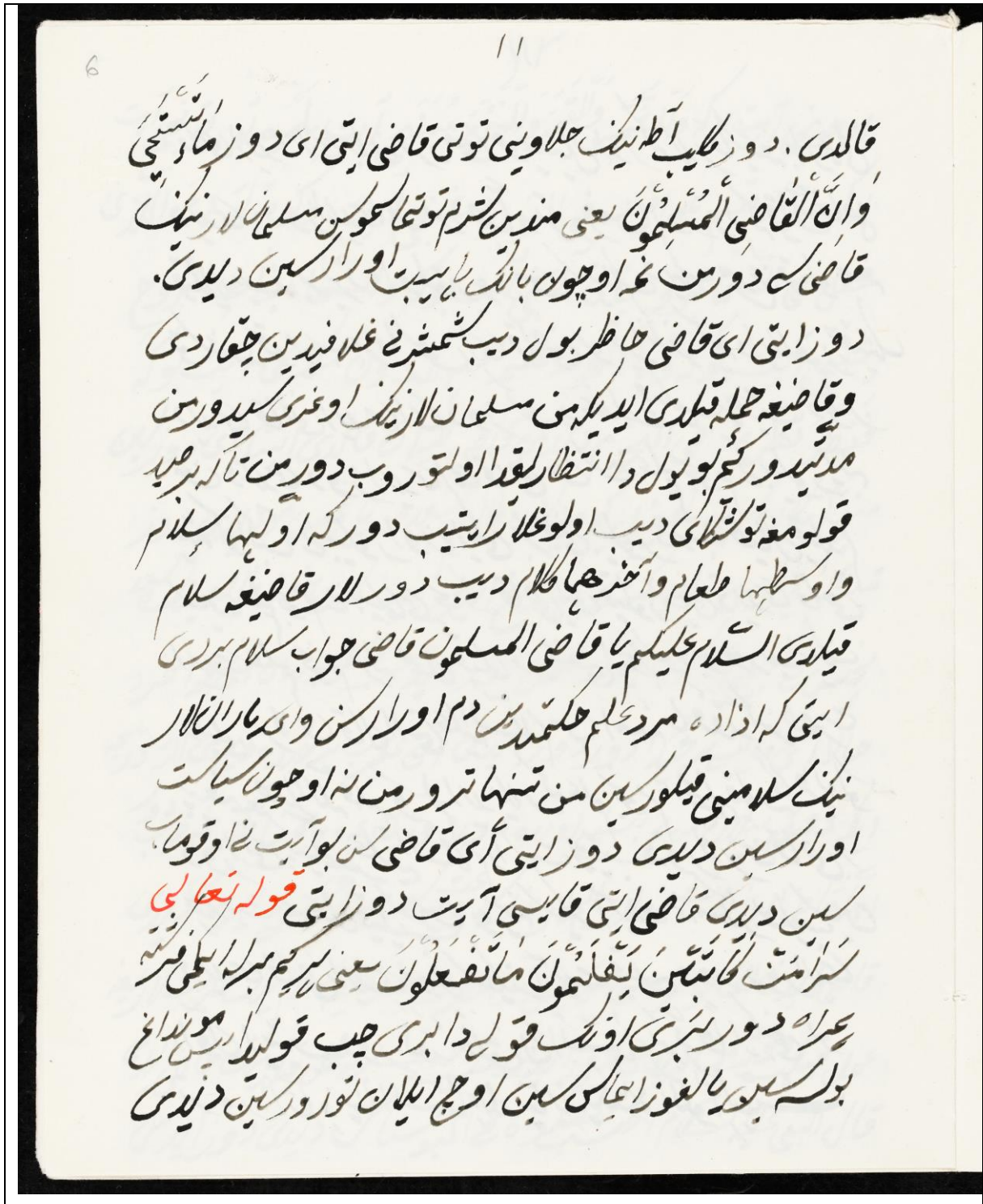
"Kâzî birle Doznıǵ Hikayesi" adlı metinde 13 farklı kelime grubu tespit edilmiştir. Toplam tespit edilen kelime grubu sayısı ise 575'tir. Bu da Çağataycının gücünü ortaya koyması açısından önemlidir. Metinde en çok sıfat tamlaması (175 adet) tespit edilmiştir. Sıfat tamlamasını birleşik fiil grubu, belirtili isim tamlaması, ünlem grubu, edat grubu, zarf-fiil grubu ve diğerleri izlemiştir. Sıfat tamlamasının bu kadar çok kullanılması isimlerin daha ayrıntılı olarak vasıflandırılmasını sağlamıştır. Metinde uzun cümlelerin oluşu da kelime gruplarının sık kullanılmasına bağlanabilir. Kelime gruplarıyla ilgili istatistik aşağıda yer almaktadır.

³⁸ Doğrusunu en iyi Allah bilir. Merhametlilerin en merhametlisi senin rahmetin sayesinde

4. TIPKIBASIM

قاضي ایدی ای جان مرد منی قویغیل اوز که لار قالیغنه بارغیل
 دیدی دوز ایدی من مرد هیا د ترور من اوز دم که قوت حاصل
 قیلایدیب بربرده اولتورور من کیتیک دیک مرغ قولو مغنه
 توکشنه قویوب برمالکن ای قاضي بو قیرانگو کچه دایالغوز چقینیک
 دیدی قاضي ایدی ای دوز کچه ن غفلت قیلیب چویب دور
 من دیدی دوز ایدی ای قاضي من کسن علم نجوم ن بیلورینه
 یته کواکب ن بیلور اون ایکی نر جنی بیلور دیب خیال قیلدم
 کسن علم نجوم ن بیلمای نچو که قاضي ایتی قیلور کسن دیدی قاضي
 ایدی علم نجوم برله محل قیلماق یخشج ایچاس بو حدیث نیک
 دلیلی برلان قال النبي علیه السلام من آمنه با فقد کبره حضرت
 پیغمبر صلی الله علیه وسلم ایدیلار که علم نجوم ن محل قیلماق فرجولو
 دوز ایتی پیغمبر علیه السلام راست ایتیب دور لاری قاضي بر
 حدیث ن محل قیلک کسن عونه کیند آیت ن منکر بولوب کسن
 دیدی قاضي ایدی اول کیند آیت قیس دور دوز ایدی
 اول ایتیب دور لوقد خلق ان السماء برد حار کسبی بو
 ترور انا ذینا السماء الدنیا نینتلا الکواکب

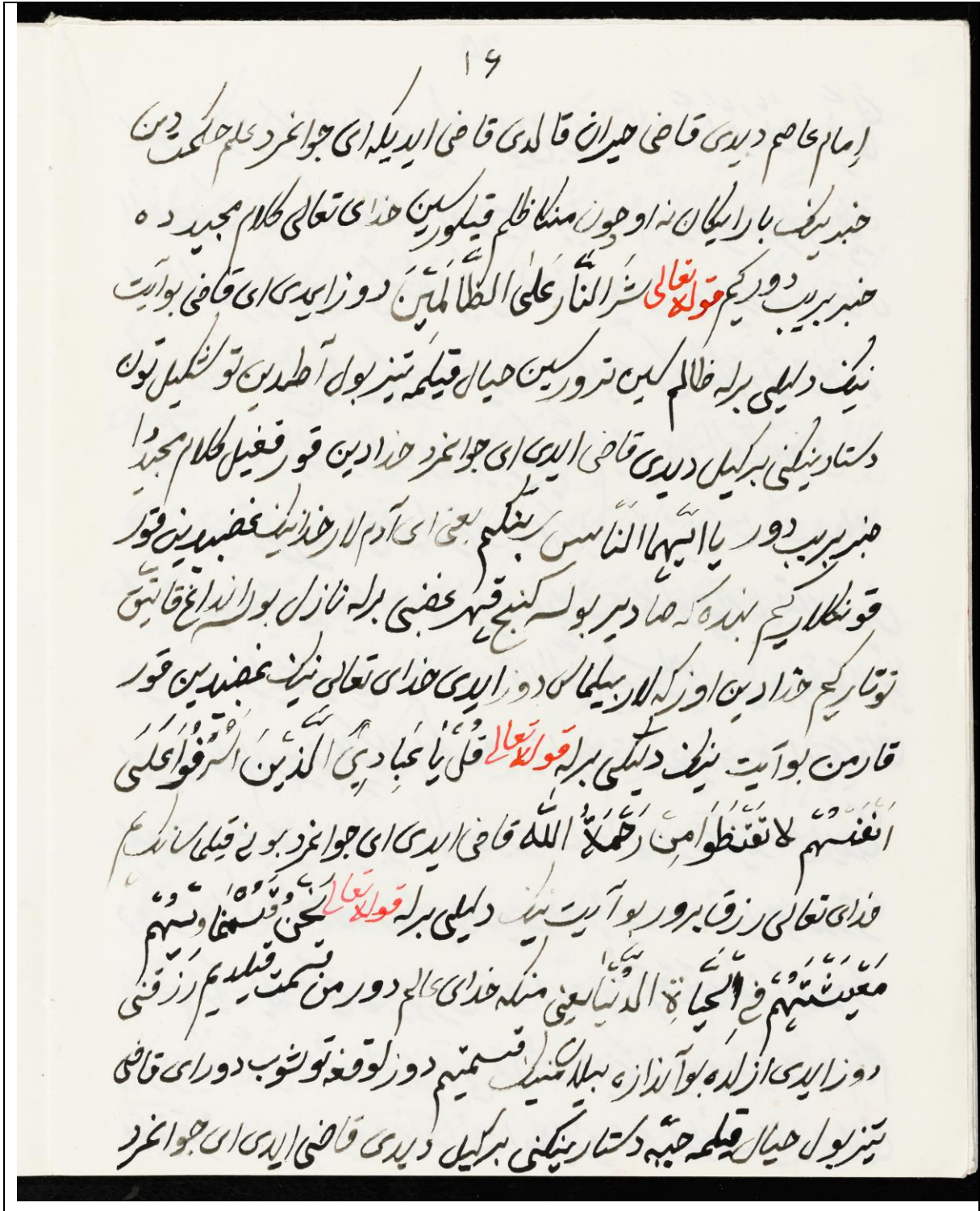
۱۳
 او چو نجي آيت بوکه وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مَسْنَعِي آيت بامرہ تور نو نجي آيت
 بوکه فللا و قسم بمواقف في النجوم بيشنبي آيت بوکه تبارک اللذي
 جعل في السماء و جاي التني آيت بوکه وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ
 بيشنبي آيت بوکه و با النجوم هم مہندون کلدن جي آيت بوکه
 فَفَطَّرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ديدى قاضى حيران قالدى ايتيک اي دوزلین
 منيچ ايلان کين بافغیل کیم منينک طالعم کدمو يا نجرس موديدى دوز
 قبسم قیلدى قاضى کشیکه موزداغ ايش پسته کاره نوز طالعينک بعد
 نجرس ن سيلم کين نچور محفل دور ديد قاضى ايدى اي جو الحمد
 حال اى قايه برهيد اوردوز ايدى آي عقرب برهيد ديدى آله در کيم
 ايلی ديقه بيلان مریخ بيشنبي اوده دوروز لار نه و راه زانلار نه خوب
 اما قاضى لار و دانشمند لار لار نه بوساعت کفر قیلما نچوش ايرما کدردى
 قاضى ايدى اي جومرد منى تو بعيل من حضرت سحبه عليه السلام نيز حديث لار نه
 عمل قیلدور من ديدى دوز ايدى قید حديث بر عمل قیلد من قاضى ايدى
 قال النبي عليه السلام احب الصلوة في البوسان ديدى دوز ايدى

سن بر حدیث برله عمل قیلایسین بو حدیث ن ایشتمادینک مو
 قال النبی علیه السلام الرفیق لشر الطرق اول یمراه دور آذین یولغه
 کیرماک اگر کیش برله یمراه ھفتانک من کسنا یقین کلامن ایدیم
 قاضی ایدی ای آذاده مردان نه او چون بو حدیث ن عمل قیلما دینک
 قال النبی علیه السلام المسلم من سلم المسلمین من ید ولسانه یعنی مسلمان
 اول دور که مسلمان لارا ایمان بولغای اینک قولیدین و تیلیدین دلدی
 روز ایدس ای قاضی کین مسلمان ایمان کین نه او چون کیم اوز ویز قولونک
 دین و تیلینک دین ایمان ایمان کن حق تعالی یارلقی قیلدی و رو تکلمنا
 ایدیهم و تشهد تو امر جلسهم بما کانو یکسبون بو آیت نیک
 دلیل برله ایلیک ایلاغ بد نیک نختن ایمان کردار یغمه کوا ایتق برور دوز
 بر باعنی او قوری **دعا** بیلگیل ای قاضی من دوز بس طیار من **بیتغ**
 خنجر برله زخم او غوم بیکسار من **ب** العارمن ای قاضی کس دین بارینی **ب**
 اکلنک نتم تونونکنی جبه دستار من **ب** قاضی ایدی ای دوز کن منکا موچه
 رنجور تیلور کسین دیدی دوز ایدی ای قاضی من دوز بولسام

۱۵

۲

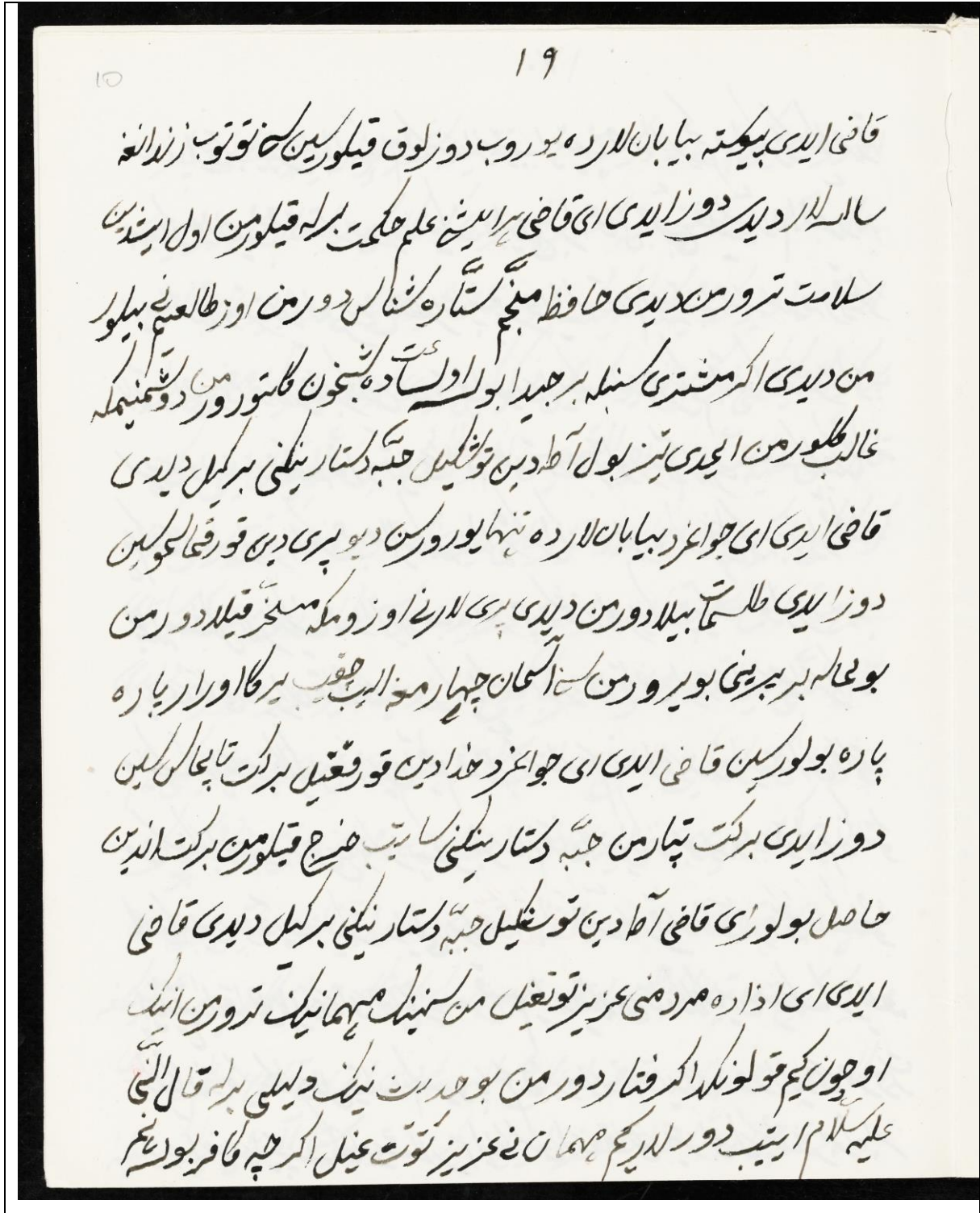
سین کافر ترور سین بود آرت نینک دلیلی برله **قوله تعالی** انا ارسلنا الشیطان
 الکافرین یعنی منکه هذاک عالم دور سین ایبار دیم دیولارن کافر لار اوچون
 سین کافر ترور سین منی سنکلا ایبار بیت ورد لیدر قاضی ایدی لشم توتقال
 مویس منسارنج تیکورور سین دیدی دوز ایدی من سنکلا لشم توتقال بلا
 بار قامغه خور قیلادورخان یعنی پیغمبر علیه السلام ایتیب دور الحمایه الزوق یعنی
 حیامانع قیلوروز قنمن لشم توتقال سین منکلا تون دستار یکنی برمای
 سین دیدی قاضی ایدی ای جو انمرد بو حدیث نمه نمه اوچون عمل قیلما بدین
 دیدی دوز ایدی قید حدیث دور قال النبی علیه السلام العلماء ورثة الانبیاء
 یعنی یعنی عالم لار پیغمبر علیه السلام نینک وارث لاری تروردیدی دوز ایدی قاضی
 سین حدیث خور انبیاء بولساندن من بر فاعله ننداترور سین دیدی قاضی ایدی
 دوز سین پنچو که فاعله هذا ترور سین دیدی دوز ایدی من قرآن خواندور من
 یتسم قرآن نینک آتی نه بیلور من قاضی ایدی یتسم قرآن نینک آتیم دور
 دوز ایدی اول قرأت ابو عمر لانی قرأت ابن کثیر سه لانی قرأت امام قاسم
 سه لانی قرأت امام نافع سه لانی قرأت امام همزه سه لانی قرأت عامیره لانی

۱۷

نه او چون حديث بغير براه عمل قيلم الكين دوز ايدى حديث قابسى
 ترور قال النبي عليه السلام ارحم رجم رجم قيلم الكين دوز ايدى
 ادى من سننك رجم قيلم كذاى تعالى منكم رجم قيلم الكين ايدى هر نه بارهلا حيد
 ذالغايين تا نوب مندين هشتون بولور لار نه او چون كيم من محتاج ترور من
 غيب نه هشتون قيلم كذاى تعالى مندين هشتون بولور رجم قيلم دوز ايدى قاضى
 ايدى كى دوز منيك لثرافتم بار ايدى لثرفله آزار قيلم دوز ايدى كلام
 مجدد اجد برب دوز كه قل هل يستوالذين يعلمون والذين لا يعلمون
 يعنى نادان دانا براه كين برابر كيلم دوز ايدى اى قاضى الحق ترور كين
 دانا بولسا نك نون بار مهلا تنها چقما كى ايردينك امان دانا دوز ترور من
 منكا كچه چقماق ينرم ترور سچه بر جا كاتور مار او چون چوب دور من
 سين جاهل ترور كين من دانا ترور من الكين جابيل بولى كنانك
 نكف كتب دا چقما كى ايردينك ديب بوبيت نه او قودى **بيت** جاهل
 يقدين آتيلكنى قيب دور قاضى **چه** حكيم كين ايمالى كذا راضى **چه** اوست
 يا قغويدور خرد باشينكدين هرست **چه** اول شريكيم بولسا نك الكين قاضى **چه**

دیب ایردی دورا بیتکه اکر کسینک علمینک بو حدیث برله عمل قیلور ایردینک
 قافی ایلدی حدیث قایس نرور قال الربی علیہ السلام یوم العالمی افضل من عبادة
 التاجی یعنی عالم نیک او یقول جهان نیک نیک عبادتدین افضل دور
 اکر کسینک عالم بولسا نیک بو عمل حدیث برله عمل قیلور ایردینک نیت المؤمنین
 غیر من عملها یعنی مؤمنین یخنغ نیتی عمل قیلغاندن بھراق دور دیب بو
 قطع ن او قودی **قطع** یخنغ نیت کسکرای مؤمنین **ب** بلکه طاعت ایرور
 یس بکیر **ب** یخنغ نیت عمل دین آرتوق دور **ب** دریلدیر اولشوروزنی بیغیر **ب**
 اکر بو حدیث ن بیکر از او ایده طاعت قیلور ایردینک منثالکین کورنار
 بولماکی ایردینک ایجری بو جاییل یقینکدن بولدی ایجری تیز بول قیلمک
 یکنکی برکیل دیدی قافی ایلدی ای آذاره مردی معتردا ایلمکین دیدی
 دور ایلدی منی مغز دیرانک ایجری لازیم بولدی بار یوقونکی الغایمن
 بو آیت نیک دلیلی برله **قولانا لا یصلح عمل المقصدین یعنی صالح لیت مغز**
 دین کللیس تیز بول آظر دین توشکیل عیبه دستارینکی برکیل دیدی قافی ایلدی
 ای جو انغز برمشکلیم بار کسندن کورایدور من دور ایلدی سور عمل

۲۰

دوز ایدی پیغمبر علیه السلام راست ایتیب ایتیب دورلار کیم و لیکن سنیله صدقه
برماز واجیب دور بودیت نیک دلیلی برله قال النبی علیه السلام الصدقة
رد البلاء و تزیید العمر یعنی حضرت پیغمبر علیه السلام ایتیب دور صدقه رد قیلور
بلای ایدی بولارن برکلی صدقه بولسون ایتیب او چونیم بکانه کرفتار بولوب
سین دیب بوقطعه ن او قودی **نظم** صدقه رد قیلور بلایلار **چینت کلکین بولور**
کم کتاده بولور **باز** اگر چه مالینلغ طائر کراک **باز** عمر و نکل کوب زیاده **باز**
جمله مشکل لار نیک روالیلاب **باز** چاره دشمن لار نیک پیاده بولور **باز**
ایدی قافی هیران قالدی دوز سیاست اوردی قافی ایدی ای جواغردن
مینک سر ایمنه کلکین آذین آچیم نجه دستار عم ن برای دوز ایدی ای قافی
من کتک اوغلت احق موکرا بیلغ بار سام قل لار نیک بویروب قولوم زکستو
کلی سین بو آیت نیک دلیلی برله **محو الاله تعالی** الت سرفا والت روت فاقطعو
ایدیته قافی ایدی ای جواغردن قسم یار قیلدی تا نکلا سین مینک سر ایمنه
کلکانده سکا دخل قیلما کسرو پاجم ن برما س ایدی دوز ایدی ضرورت
ده آنت ایچبه لغارت لازم ایجا کس ای قافی تیز بول شمشیر برله بر

اورارمن اریک پارہ بو لورسین دیب قاضیغوشندہ حوالہ قیلری قافی بیچارہ
 بولوب آطردین توشتی جبہ دستارینی بردی کونکلامی برله قالدی دوزایدی
 ای قاضی او یونکدانیمه کونکلامنیف بار مو قاضی ایدی بار: دوزایدی ای قاضی
 بو کونکلامنیف برکیل او یونکدانیمه کی کیکیل دیدی بو حدیث نینف مضمون برله
 قال النبی علیه السلام عباد القمہین لا حولا و قوة من الايمان یعنی ایلی
 کونکلامی بار کیش ده ایمان بوقور قاضی ایدی آی آذاده نماز وقتی بولور دور
 برین قایدغ نماز قیلا دور من دوزایدی من سنطاب روایت کورسای
 قال النبی علیه السلام صلوات القربان یعنی نماز برین جاپوز دور ضرورت دیدی
 بیچاره قاضی کونکلامنی ناعلاج سالیب برسی نین ایدی ایدری پایہ جامینکنی عم
 سالیب برکیل دیدی قاضی ایدی ای ناعلاج بر دم نماز وقتی بولور دور بچورد
 برین نماز اوتای دوز بور باغی او قورس **رباعی** ای قاضی بعقل عجز عنای
 مددیک کنغ دین تیلالہ حمی باری: قایہ جامینکنی منک سالیب کھایسین: بشکونہ
 سیکلایسین زخمہای: قاضی لاعلاج سالیب برسی اندین قاضی بو نظم ز او قورس
نظم یوز چغانی جافم ای دوز عیار ایلاد بیل: تون دستار انغالی منک عیله

طیار ایلا دینک: مرکب پراسین جبهه دستاریم فی الیب: ایچدی ظالم جدم
 نقدینک اظهار ایلا دینک: ذریب بو رباعی او قوی بیچاره فایه جامه سینی
 سالیب بردی وینه دوز کذاب کوردی کیم قولید ابر نکت شیری باران کورد
 دوز ایتی کیم ای قافی لکن قایه مذیب ده دور سین قافی ایتی کیم امام شافع
 نینک مذیبیده دور من دیدی دوز ایتی ای قافی امام شافع نینک مذیبی
 ده اوز وک سالحاق بدور دور موخ منکابر کلیل دیدی وینه من حضرت
 امام اعظم نینک مذیبیده دور من اوز وک سالحاق منکالکت دور
 قافی بیچاره ناعلاج قول لاری لالی اوز وک نه موع بردی دوز ایتی ای
 قافی ایچدی بار نینک مذیب من منت دار بولونک من اوز وک سینه که آزار
 بتکو مادیم آیت حدیث نینک معنی له برله اوز وک بر دینک دیدی
 قافی ایتی ای دوزیم منجم عالم غلام شاعریم عیاریم مکاره طیار
 ایلان کین دینچا بر قافی بر قول دال دینی بر قول دالینی منجو قلوب حکم
 تو توب بولغنه روان بولوب نینک نچالت برله همین قالدی اولدور
 قافی نینک حلا جینی کیرب آطفه مینیب بولغنه روان بولدی ایلیکینکه اوز وک

فے ساریب بور باعینی او قودی **رباعی** یوز هیله بالئدین الیم دستار :
 تون جبه کونکلاک ایزار : سن خواجه شهزاد اور ورین قاضی : مندور من
 ایشیکینکده کسانغذمتکار : درب چیز باد قیدر یولغ روان بولدی قاضی
 چاریم مندر عجلت ده اولیکه کلدی قاضی نیک بلا بارقه غذمتکارلاری
 مون کوروب حیران قالدی قاضی دین کور دیکه چوک واقع بولدی دیر الین
 اول قاضی اوتکان واقع لارن بر بر بیان قیلدی رنوز کوزنجام بولما ایزدی
 اول قاضی کوروی کیدوردی قاضی دوز نیک باره لیدین بوشعرن
 او قودی **شعر** اوچرادی منکا کچه عجایب ظالم : یوم دوز ایزور قراقچه
 غالم : اغزیمده اخذ اکلیم ایلکیدا اقلیم : یولوقتی منکا قلاادی الذاع :
 ایتور لار که قاضی کوزننجام قیلما ب ایزدی قاضی نیک خدمت کاری
 کیریب کلادی ایتی که ای خو جام ایشیک دابر کمر سه ما ک قایلده توراد اول
 کیش ایلنکده مینیز دور کور و پاییکنیز کیریب قوشید اکتا ب توراد وران
 مطالغ قیلوب تورادور قاضی ایتی کول پانکبا قیب تورغان دوز دور
 ایشیک محکم تا قاب اویک کیر کوزما کلار مهاد اهدین بخدر انیک قاضی

یعنی نه الیمانغای دیب اولموروب ایردی شول زمان دوز کرب کلدی
 سلام قیلماي بی اربانه قافی نیک اوزن قولینی بالکیر اولموردی قاضیدین
 یوشن کئی اینی که ای شیخ زمانه قایدین کلورسن دیدی دوز ایلی کچه کتاب
 مطالع قیلدیم قاشینکله مکه د دیدی قافی ایلی ای دوز یجه آقیم کورو
 پایم نه آلدینک اوچون سلام قیلماي لکین دوز ایلی ای قافی سلام ایلی نغم
 دور بری قور قونجیدین بری طبع دین منین کلدین قور قونجودیم طبعیم
 دیدی قافی ایلی ای جو اغزد کین نه نیردین دور کین دوز ایلیک من
 اسنهالذین ترور من قافی ایلی ای دوز یجه ساعت یوسام دآر من
 آکسه لار قولونکنی کله لار بو آیت نیک مضمون **برقعه تعالی السارق**
 والسارق قتل فاقطعو ایله یلها دوز ایلی من بش آیت کلتموروب
 دور من بو آیت نیک مضمون کیر بسورای مینک دور من منین قلم کین
 خاتونک منین ترور اوغلانلار نیک منین بنده ذادم تروردی
 بولوزنه قافی ایشیدیب قور قفی شول زمان بش یوز دینار کلتموروب
 قویدی آی آذاره دوز بودینار نه الغیل خاتون نه منک قویغیل

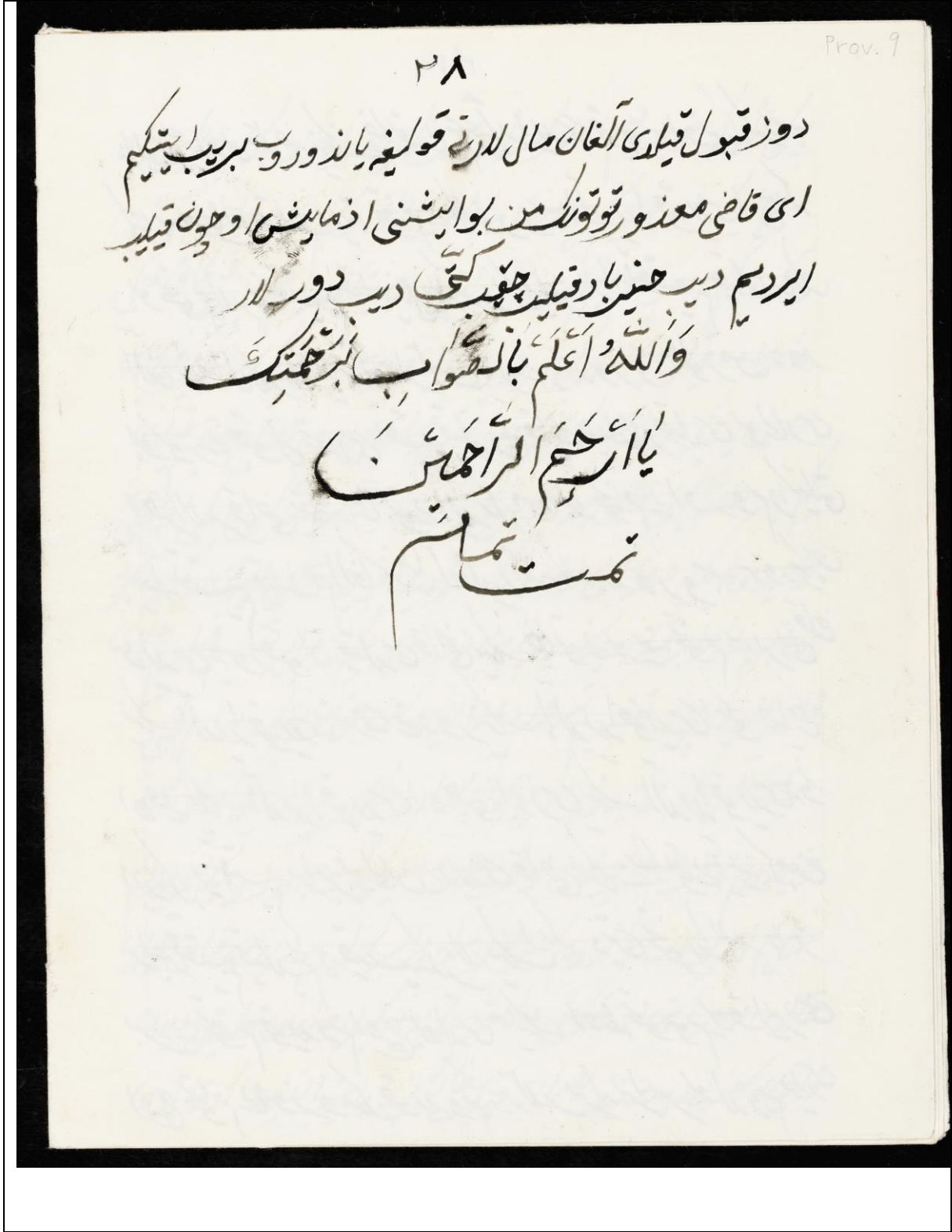
اذا ده ترو و حکیم ده الی بیدیم بو ملید لرای منیکد و دوزایتی
 دینک نه ترو و قاضی ای تی اطم لواجه ترو و دیدی دوزایتی منیک
 ایسم ابوالبشر ترو **قوله تعالی** لولا الذین علیهم نزلت العشره
 بو آیت نیکد دلیل برله نینه اون تو قوز دینار بریدی اول وقت ده
 قاضی الذینم قبلدیکیم بودا شمشد ظاهر بو لادور دوزیت ده
 قیلادور دیزب ای تی ای جو اعز بو کچه بهان بولغیل دیدی دوزیت و
 بولغا یدیب بو کچه توری قاضی بر مرغنی بریان نه دوزیت لیدی
 دا قویدی بو مرغنی زالسیت برله توت قیلغیل دیدی دوزیت فرمان
 بر دار دور من دیزب کوری کیم قاضی نیکد کو چه ایلی اوغلی ایلی
 قلی بار ایدی بودوز بو مرغنی باره باره قیلدی باشی قاضیغه
 قویدی بوینی نه کو چیلک ایلی قنانه ایلی اوغلیغه و ایلی بوینی ایلی قلیغه
 قویدی اوز کسینی اوز نیکد قویدی قاضی ای تی بو نه تقسم بلر بو لادی
 دوزایتی من انداخ تقسم قلدیم که الترس با الترس دیزب دور لار توشکلب
 دین کسنگا باشی بو یون نه خاتونونلغه ایلی قناتینی فرزندینلغه ایلی بوینی

ایلی قلو نکه قویدوم اولار سنما خدمت کار دور اوز و مکله او چالینی قوی
 دوم انیک او چوون کیم مهمانغا او چاقویاق رسم دور قاضی قبول
 قیلدی کیم بومرد دانغشندتر و رایل دانغشند برله عم صحبت بو لحاق عقل
 نه ذیاده قیلور دیب بو کیم تورخوز دی نینه تورت غازنه کباب قیای قویدی
 قاضی اینیکه مونن عم راستلیق برله تقدیم قیلغیل: دوز اولد اغ تقدیم قیلدی
 کیم برهقه کینی قاضی برله کوجیکه قویدی نینه برهقه کینی ایلی اوغلی
 قویدی ایلی هقه کینی اوزی نیک آلدید قویری قاضی ایلی ای جو انغر
 بو تقدیم نینه برابر قیلدی دیک دیدی دوز ایلیک: برابر تقدیم قیلدی
 قاضی ایلی کچوک تقدیم تیروردوز ایلی کین حواتوتیک برله ایلی
 برینی آلدینگ قویدوم او چولان بولدوشکلار برینی ایلی اوغلو نکه
 قویدوم بولار هم او چولان بولای لار نینه ایلی کینی اوز و مکله قویدوم
 من عم او چولان بولدوم کینلار برله برابر بولدوم دیدی قاضی همین
 قالدی دوز ایلی ای قاضی مشاققز نیک برکیل مندی بر بولغیل دیدی
 قاضی بو کوز نینه ریشید همین قیدیب خاٹونینغا باقیدالدیش که قالدی

۱۴

۲۷

الوقفة اول قاضي نيك خاتون هم عيار ايدى قوپوب اوسى ككريب
 كتاب مطالع قيديب تته تخوم ن كلتور وب آلدردا قويدى ايتى كه
 بو تخوم لار ن تقسيم قيلغىل اكر راسلىق بىر له تقسيم قيلماسك
 الغان مال لار ن مهمان دارلىق لار ن ياندور وب الور من دوز
 بوز ن قبول قىلدى تقسيم قىلور غه قانچى حيله لار قىلدى بولماسى
 اهلدار قاضي نيك خاتون ايدى كه من بو تخوم ن اوزوم راسلىق
 بىر له تقسيم قىلسم الغان مال لار ن منكا ياندور وب برور موين
 دى دوز قبول قىلدى قاضي نيك خاتون بو تته تخوم ن بىر ينى قانچى
 نيك آلدردا قويدى بىر نى دوز نيك آلدردا قويدى ايتى ن ايتى
 اوغلى نيك آلدردا قويدى اوچنى اوزى نيك آلدردا قويدى دو
 ايدى بو تقسيم برابر بولماسى دىدى قاضي نيك خاتون ايتى كه من
 برابر تقسيم قىلدىم قىلدىم لار ن نيك ايتى دىن تخوم ن لار بار
 بىر دىن تخوم قويدوم اوچ بولدى منىك اصله تخوموم بوقا ايردى
 اوچ تخوم ن اوزومك قويدوم بىر لار بىر له برابر بولدىم دىدى

Topal, Erol (2021). “The Syntax Characteristics of The Work Called “The Story of The Judge and The Thief” Written in Chagatai Turkish (The Analysis of Word Groups-Transcription-Facsimile)”. *International Journal of Interdisciplinary Language [JILS] Studies*, Number: 2021/2, June, p. 89-121.

www.dadaakademi.com

KAYNAKÇA

Delice, H. İbrahim (2007), *Türkçe Sözdizimi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları

Ercilasun, Ahmet Bican (2004), *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları

Ergin, Muharrem (1997), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım / Yayım / Tanıtım.

Karaağaç, Günay (2009), *Türkçenin Söz Dizimi*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Karahan, Leyla (2013), *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Özmen, Mehmet (2013), *Türkçenin Sözdizimi*, Adana: Karahan Kitabevi.

Yazır, Muhammet Hamdi (Elmalılı) (2009), *Kur'an-ı Kerim ve Satır Arası Meali*, (sad. Mustafa Özel), Konya, Kervan Yayın-Dağıtım.

EXTENDED SUMMARY

Chagatay Turkish XV.-XX. It is the name of the literary language used as North-East Turkish between centuries. While Chagatai was used only among the nomadic Turkish tribes in the beginning, it spread to the whole region during the Timurid period. Many works have been given in Chaghatay. many studies have also been done on these works. In this study, word groups in the work named “The Story of the Judge and the Thief” written in Chagatai Turkish were examined. This text is in a magazine that contains three stories. The names and page numbers of the other two stories are indicated. It is stated whether these two stories are prose or not. The number of lines on the pages of the work is irregular. In the studied text, the number of lines is usually 14. The text studied is the third text in the work. Looking at the language features of the text, it can be said that the Chagatai Turkish belongs to the post-classical period. The work does not have a cover. The work is in Arabic letters. The subject of the text is that a judge living in baghdad and a thief try to overcome each other with verses and hadiths. The work is a didactic text with an amusing story and a religious debate.

During the translation of the work, the text was adhered to, and the text was not repaired since there was no damage to the text. Since there is a page number in the text, no additional numbers are given, but the lines are numbered. Arabic phrases, hadiths and verses are given meaning in footnotes. While the verses and hadiths are being made meaningful, the Quran and hadith books have been used. The text has not been translated into Turkey Turkish. Unreadable places are shown in the format ... Language analysis of the text is limited to only groups of words. Word groups in the text were identified and enough examples were given for each group. Arabic and Persian phrases are excluded from the analysis. Elements obtained with the unadjusted verb "tur-" in Chagatay Turkish are not accepted as compound verbs. If a group of words has passed twice on the same line, it is shown exponentially.

The study consists of three main parts. In the first part, word groups in the text were examined. All word groups in the text were evaluated, statistics were drawn and examples were given. In the second part, the transcription of the text was made, and in the last part, facsimile was given. 13 different word groups have been identified in the text. In the text, noun phrases, adjective clause, possessive construction, compound noun group, compound verb group, exclamation group, adverb group, adjective verb group, number group, preposition group, binding group were determined. In addition, two abbreviation groups were identified. Examples of word groups are given enough. All of the less common word groups are shown. The page and line numbers of the word groups are also given in parentheses next to the examples. The total number of detected word groups is 589. Of these, the highest in terms of number is the adjective clause. The most common word group after adjective clause is the compound verb group. The number of adjective clauses in the text is 176. It is noteworthy that adjectives of different types (qualification-number-ambiguity-question-mark) are used in adjective clause constructions. The compound verb group is the most used after the adjective clause. After these, comes the noun phrase, exclamation group, preposition group, adverb-verb group. In the text, the leaving state group passes once. This is the least common word group. It is followed by the presence state group and the adjective verb group, which passes the exiting state group twice. In the conclusion part, a general evaluation about the study has been made. The bibliography of the study is also shown in terms of showing the injured works. In addition, a facsimile of the work has been added to the end of the work so that the text can be seen for the original. This study and the processing of such works in terms of linguistics in terms of various aspects are important in terms of revealing the depths of Chagatai Turkish.

Keywords

Chagatai Turkish, Chagatai, transcription, word groups, syntax.